

II. RAKAMLARLA TÜRKİYE EKONOMİSİ

A. BÜYÜME

1. Gayri Safi Milli Hasıla

2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlere bağlı olarak tarihinin en büyük küçülmelerinden birini yaşayan Türkiye ekonomisi, 2002 yılı başından itibaren tekrar büyüme sürecine girmiştir. Ekonomide sürdürülebilir hızlı büyüme sağlamak, 2003 yılında da uygulanan ekonomik programın temel makroekonomik amaçlarından birini oluşturmuştur. Ekonominin % 5 büyümesi öngörülmüştür. Para ve maliye politikaları bu amaca yönelik olarak yürütülmüştür. Yıl sonunda GSMH büyüme hızı beklentilerin de üzerine çıkarak % 5,9 olmuştur.

2003 yılının ilk çeyreğinde ekonomik gelişmeler Irak'a yönelik harekattan olumsuz bir şekilde etkilenirken, hareketin beklenenden kısa sürmesiyle geleceğe yönelik belirsizlikler azalmıştır. Ekonomik istikrarın devam etmesi, bekleyişlerde meydana gelen iyileşme, stok artışları, mal ve hizmet ihracatındaki artışı karşılamak için yapılan üretim, sanayi, ticaret, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinde meydana gelen büyüme, ithalat vergisindeki artış, özel tüketim ve yatırım harcamalarındaki canlanma 2003 yılındaki büyümede belirleyici olmuştur.

2002 yılında % 7,9 büyüyen Türkiye ekonomisi, yüksek büyüme trendini 2003 yılının ilk üç aylık döneminde de sürdürmüş ve GSMH % 7,4 artış göstermiştir. Ancak GSMH'daki yüksek oranlı artış, Irak savaşının olumsuz etkileri nedeniyle

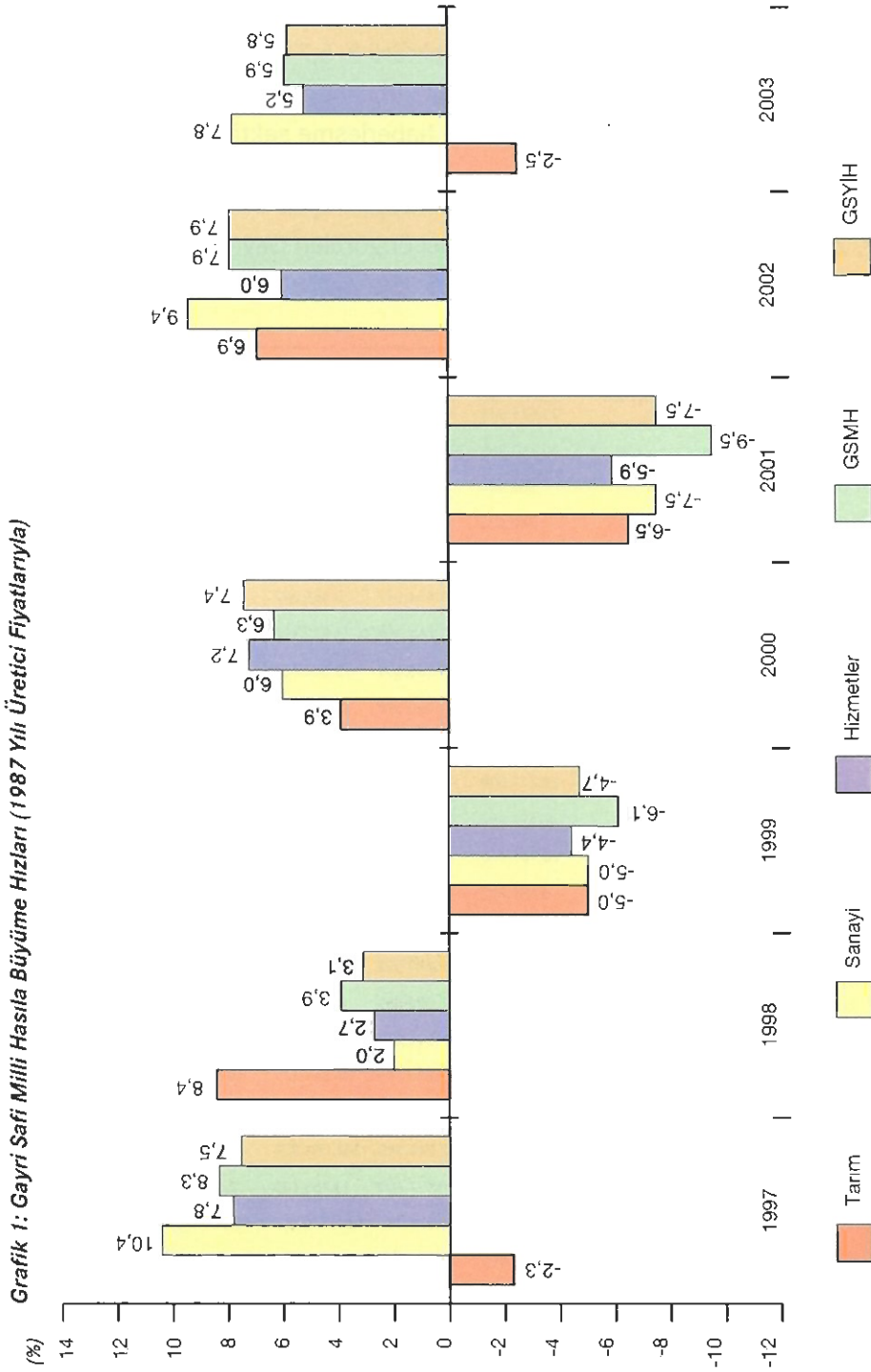
ikinci üç aylık dönemde yavaşlamış ve % 3,6 olmuştur. Nisan ayından itibaren Irak savaşının sona ermesiyle ekonomideki belirsizlikler azalmış ve GSMH üçüncü üç aylık dönemde % 5,6, son üç aylık dönemde de % 7,2 büyümüştür. Böylece GSMH 2003 yılı sonunda bir önceki yıla göre % 5,9 artarak 1987 yılı fiyatlarıyla 123.165 milyar TL'ye yükselmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Gayri Safi Milli Hasıla

				(1987 Yılı Üretici Fiyatlarıyla)				
İktisadi Faaliyet Kolları	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002	2003
1. TARIM	14.923	15.948	15.549	13,8	13,7	12,6	6,9	-2,5
A. Çiftçilik ve Hayvancılık	13.898	14.837	14.501	12,9	12,8	11,8	6,8	-2,3
B. Ormancılık	656	756	689	0,6	0,6	0,6	15,2	-8,9
C. Balıkçılık	369	354	359	0,3	0,3	0,3	-4,1	1,4
2. SANAYİ	31.207	34.142	36.793	29,0	29,3	29,9	9,4	7,8
A. Madencilik ve Taşocakçılığı	1.498	1.432	1.390	1,4	1,2	1,1	-4,4	-2,9
B. İmalat Sanayi	25.974	28.678	31.140	24,1	24,7	25,3	10,4	8,6
C. Elektrik, Gaz, Su	3.735	4.033	4.264	3,5	3,5	3,5	8,0	5,7
3. İNŞAAT SANAYİ	5.662	5.346	4.866	5,3	4,6	4,0	-5,6	-9,0
4. TİCARET	24.096	26.741	28.902	22,4	23,0	23,5	11,0	8,1
A. Toptan ve Perakende Ticaret	19.788	22.392	24.686	18,4	19,2	20,0	13,2	10,2
B. Otel, Lokanta Hizmetleri	4.309	4.348	4.216	4,0	3,7	3,4	0,9	-3,0
5. ULAŞTIRMA ve HABERLEŞME	14.820	15.715	17.028	13,7	13,5	13,8	6,0	8,4
6. MALİ KURULUŞLAR	2.666	2.476	2.319	2,5	2,1	1,9	-7,1	-6,3
7. KONUT SAHİPLİĞİ	5.769	5.873	5.957	5,4	5,0	4,8	1,8	1,4
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	2.484	2.669	2.808	2,3	2,3	2,3	7,4	5,2
9. (-) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	2.114	1.921	1.782	2,0	1,7	1,4	-9,1	-7,2
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	99.514	106.989	112.441	92,3	92,0	91,3	7,5	5,1
11. DEVLET HİZMETLERİ	5.045	5.082	5.125	4,7	4,4	4,2	0,7	0,8
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZM. KUR.	412	415	410	0,4	0,4	0,3	0,7	-1,2
13. TOPLAM (10+11+12)	104.971	112.485	117.976	97,4	96,7	95,8	7,2	4,9
14. İTHALAT VERGİSİ	4.914	6.127	7.509	4,6	5,3	6,1	24,7	22,6
15. GSYİH (Alıcı Fiyatlarıyla) (13+14)	109.885	118.612	125.485	102,0	102,0	101,9	7,9	5,8
16. DIŞ ALEM NET FAKTÖR GELİRLERİ	-2.102	-2.275	-2.320	-2,0	-2,0	-1,9	8,2	2,0
A. Dış Alemden Gelen	4.576	3.908	3.809	4,2	3,4	3,1	-14,6	-2,5
B. Dış Aleme Giden (-)	6.678	6.183	6.129	6,2	5,3	5,0	-7,4	-0,9
17. GSMH (Alıcı Fiyatlarıyla) (15+16)	107.783	116.338	123.165	100,0	100,0	100,0	7,9	5,9

Kaynak: DİE

Tarım sektörü çiftçilik ve hayvancılık ile ormancılık üretimindeki olumsuz gelişmelere bağlı olarak % 2,5 küçülmüştür. Sanayi sektöründe madencilik ve taşocakçılığı sektöründeki küçülmeye rağmen, imalat sanayi ve enerji sektöründeki yüksek oranlı artışa bağlı olarak % 7,8 büyümeye gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörü inşaat ve mali kuruluşlar sektörlerindeki küçülmeye rağmen büyük ölçüde ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörlerindeki artışlara bağlı olarak % 5,2 büyümüştür. İthalatta meydana gelen artışın etkisiyle ithalat vergisi % 22,6 artmıştır.

Tarım sektörünün alt sektörlerinden çiftçilik ve hayvancılık sektörü % 2,3, orman-
cılık sektörü % 8,9 küçülürken, balıkçılık sektörü % 1,4 büyümüştür. Sanayi sek-
törünün alt sektörlerinden madencilik ve taşocakçılığı sektörü % 2,9 küçülürken,
imalat sanayi sektörü % 8,6 ve enerji sektörü % 5,7 büyümüştür. Hizmetler sek-
törü alt sektörlerinden inşaat sektörü % 9, mali kuruluşlar sektörü % 6,3 küçülür-
ken, ticaret sektörü % 8,1, ulaştırma ve haberleşme sektörü % 8,4 büyümüştür.

2003 yılında GSMH cari fiyatlarla % 29,7 büyümüş ve 356.681 trilyon TL olmuş-
tur. 2003 yılı programında % 24,4 olması öngörülen Gayri Safi Milli Hasıla defla-
törü % 22,5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Gayri Safi Milli Hasıla

Değer (Milyar TL)				Pay (%)			Değişim (%)	
İktisadi Faaliyet Kolları	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002	2003
1. TARIM	21.521.043	32.114.870	42.126.246	12,2	11,7	11,8	49,2	31,2
A. Çiftçilik ve Hayvancılık	20.263.268	30.236.619	39.550.179	11,5	11,0	11,1	49,2	30,8
B. Ormançılık	508.944	912.115	1.268.139	0,3	0,3	0,4	79,2	39,0
C. Balıkçılık	748.830	966.136	1.307.928	0,4	0,4	0,4	29,0	35,4
2. SANAYİ	45.881.462	70.034.336	88.813.240	26,0	25,5	24,9	52,6	26,8
A. Madencilik ve Taşocakçılığı	2.135.427	2.914.077	3.858.087	1,2	1,1	1,1	36,5	32,4
B. İmalat Sanayi	36.730.882	55.764.399	71.910.797	20,8	20,3	20,2	51,8	29,0
C. Elektrik, Gaz, Su	7.015.153	11.355.859	13.044.356	4,0	4,1	3,7	61,9	14,9
3. İNŞAAT SANAYİ	9.240.878	11.398.698	12.662.006	5,2	4,1	3,5	23,4	11,1
4. TİCARET	37.403.601	55.935.190	71.329.760	21,2	20,3	20,0	49,5	27,5
A. Toptan ve Perakende Ticaret	29.711.008	45.271.066	58.491.367	16,8	16,5	16,4	52,4	29,2
B. Otel, Lokanta Hizmetleri	7.691.993	10.664.124	12.838.393	4,4	3,9	3,6	38,6	20,4
5. ULAŞTIRMA ve HABERLEŞME	28.159.160	41.820.643	53.846.171	16,0	15,2	15,1	48,5	28,8
6. MALİ KURULUŞLAR	6.639.387	12.944.723	17.884.644	3,8	4,7	5,0	95,0	38,2
7. KONUT SAHİPLİĞİ	8.491.897	11.637.781	14.653.025	4,8	4,2	4,1	37,0	25,9
8. SERBEST MESLEK VE HİZMETLER	6.592.344	9.753.592	12.429.089	3,7	3,5	3,5	48,0	27,4
9. (-) İZAFİ BANKA HİZMETLERİ	11.534.431	8.095.559	7.911.747	6,5	2,9	2,2	-29,8	-2,3
10. SEKTÖRLER TOPLAMI (1-9)	152.394.742	237.544.273	305.832.435	86,4	86,4	85,7	55,9	28,7
11. DEVLET HİZMETLERİ	18.525.724	27.838.383	36.561.477	10,5	10,1	10,3	50,3	31,3
12. KAR AMACI OLMAYAN ÖZEL HİZM. KUR.	918.063	1.663.999	3.610.383	0,5	0,6	1,0	81,3	117,0
13. TOPLAM (10+11+12)	171.838.529	267.046.655	346.004.296	97,4	97,1	97,0	55,4	29,6
14. İTHALAT VERGİSİ	6.573.910	10.527.402	13.758.630	3,7	3,8	3,9	60,1	30,7
15. GSYİH (Alıcı Fiyatlarıyla) (13+14)	178.412.438	277.574.057	359.762.926	101,1	100,9	100,9	55,6	29,6
16. DIŞ ALEM NET FAKTÖR GELİRLERİ	-1.928.485	-2.541.692	-3.082.038	-1,1	-0,9	-0,9	31,8	21,3
A. Dış Alemden Gelen	7.471.010	8.030.324	8.415.643	4,2	2,9	2,4	7,5	4,8
B. Dış Aleme Giden (-)	9.399.495	10.572.015	11.497.681	5,3	3,8	3,2	12,5	8,8
17. GSMH (Alıcı Fiyatlarıyla) (15+16)	176.483.953	275.032.366	356.680.888	100,0	100,0	100,0	55,8	29,7

Kaynak: DİE

2003 yılında kamu tüketim harcamaları uygulanan sıkı maliye politikası nedeniyle % 2,4 küçülürken, GSYİH'nın en önemli bileşeni olan özel tüketim harcamaları kriz nedeniyle ertelenen iç talebin canlanmaya başlamasıyla % 6,6 artış göstermiştir. Böylece toplam tüketim harcamalarında % 5,6 artış olmuştur (Tablo 6).

Tablo 6: Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

(1987 Yılı Fiyatlarıyla)

	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002	2003
ÖZEL NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	73.356	74.894	79.862	66,5	63,0	63,5	2,1	6,6
GIDA-İÇKİ	27.308	27.600	28.731	24,8	23,2	22,8	1,1	4,1
DAYANIKLI TÜKETİM MALLARI	10.985	11.213	13.905	10,0	9,4	11,1	2,1	24,0
YARI DAYANIKLI VE DAYANIKSIZ TÜKETİM MALLARI	10.950	11.275	11.517	9,9	9,5	9,2	3,0	2,1
ENERJİ-ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	10.640	10.613	10.846	9,6	8,9	8,6	-0,3	2,2
HİZMETLER	7.172	7.779	8.359	6,5	6,5	6,6	8,5	7,5
KONUT SAHİPLİĞİ	6.301	6.414	6.504	5,7	5,4	5,2	1,8	1,4
DEVLETİN NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	9.430	9.940	9.697	8,6	8,4	7,7	5,4	-2,4
MAAŞ-ÜCRET	5.045	5.082	5.125	4,6	4,3	4,1	0,7	0,8
DİĞER CARİ	4.385	4.858	4.572	4,0	4,1	3,6	10,8	-5,9
GAYRİ SAFİ SABİT SERMAYE OLUŞUMU	22.783	22.532	24.782	20,7	18,9	19,7	-1,1	10,0
KAMU SEKTÖRÜ	6.733	7.325	6.482	6,1	6,2	5,2	8,8	-11,5
MAKİNE TEÇHİZAT	1.634	1.834	1.482	1,5	1,5	1,2	12,2	-19,2
BİNA İNŞAATI	1.936	2.317	1.699	1,8	1,9	1,4	19,7	-26,7
BİNA DIŞI İNŞAAT	3.162	3.174	3.301	2,9	2,7	2,6	0,4	4,0
ÖZEL SEKTÖR	16.050	15.207	18.300	14,6	12,8	14,5	-5,3	20,3
MAKİNE TEÇHİZAT	8.045	8.398	12.268	7,3	7,1	9,8	4,4	46,1
BİNA İNŞAATI	8.005	6.809	6.032	7,3	5,7	4,8	-14,9	-11,4
STOK DEĞİŞİMLERİ	-1.699	6.121	9.714	-1,5	5,1	7,7	-	-
MAL VE HİZMET İHRACATI	42.097	46.787	54.264	38,2	39,3	43,1	11,1	16,0
(-) MAL VE HİZMET İTHALATI	35.700	41.350	52.541	32,4	34,8	41,8	15,8	27,1
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA	110.267	118.923	125.778	100,0	100,0	100,0	7,9	5,8
İSTATİSTİKİ HATA	-381	-311	-293				-	-
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (1)	109.885	118.612	125.485				7,9	5,8

Kaynak: DİE

(1): Üretim Yoluyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.

Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları % 11,5 küçülürken, özel sektör sabit sermaye yatırımları % 20,3 artmış, böylece toplam sabit sermaye yatırımlarında % 10 artış meydana gelmiştir.

2003 yılında tüketim harcamalarının GSYİH'ya oranı % 80,5, sabit sermaye yatırımlarının GSYİH'ya oranı ise % 15,5 olmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

(Cari Fiyatlarla)

	Değer (Milyar TL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002	2003
OZEL NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	128.513.017	184.420.201	239.585.900	68,3	66,3	66,8	43,5	29,9
GIDA-İÇİ	45.733.792	63.760.612	83.880.149	24,3	22,9	23,4	39,4	31,6
DAYANIKLI TÜKETİM MALLARI	13.679.680	19.270.685	28.433.994	7,3	6,9	7,9	40,9	47,6
YARI DAYANIKLI VE DAYANIKSIZ TÜKETİM MALLARI	18.269.990	27.017.415	33.540.947	9,7	9,7	9,4	47,9	24,1
ENERJİ-ULAŞTIRMA-HABERLEŞME	27.063.858	40.021.205	50.005.828	14,4	14,4	13,9	47,9	24,9
HİZMETLER	14.578.776	21.757.580	27.900.423	7,7	7,8	7,8	49,2	28,2
KONUT SAHİPLİĞİ	9.186.922	12.592.704	15.824.558	4,9	4,5	4,4	37,1	25,7
DEVLETİN NİHAİ TÜKETİM HARCAMALARI	25.405.358	38.721.957	49.004.499	13,5	13,9	13,7	52,4	26,6
MAAŞ-ÜCRET	18.525.724	27.838.383	36.561.477	9,8	10,0	10,2	50,3	31,3
DİĞER CARİ	6.879.634	10.883.574	12.443.022	3,7	3,9	3,5	58,2	14,3
GAYRİ SAFİ SABİT SERMAYE OLUŞUMU	32.408.979	46.043.018	55.618.335	17,2	16,5	15,5	42,1	20,8
KAMU SEKTÖRÜ	9.998.612	14.784.108	14.992.122	5,3	5,3	4,2	47,9	1,4
MAKİNE TEÇHİZAT	2.439.319	3.949.689	3.200.509	1,3	1,4	0,9	61,9	-19,0
BİNA İNŞAATI	2.755.600	4.447.870	3.861.581	1,5	1,6	1,1	61,4	-13,2
BİNA DIŞI İNŞAAT	4.803.694	6.386.549	7.930.032	2,6	2,3	2,2	33,0	24,2
ÖZEL SEKTÖR	22.410.367	31.258.910	40.626.213	11,9	11,2	11,3	39,5	30,0
MAKİNE TEÇHİZAT	10.151.000	17.309.762	25.598.545	5,4	6,2	7,1	70,5	47,9
BİNA İNŞAATI	12.259.367	13.949.149	15.027.668	6,5	5,0	4,2	13,8	7,7
STOK DEĞİŞMELERİ	-2.475.258	13.133.761	26.328.924	-1,3	4,7	7,3	-	-
MAL VE HİZMET İHRACATI	60.150.878	81.134.076	98.496.338	32,0	29,2	27,5	34,9	21,4
(-) MAL VE HİZMET İTHALATI	55.861.684	85.232.383	110.334.367	29,7	30,6	30,8	52,6	29,5
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA	188.141.291	278.220.631	358.699.629	100,0	100,0	100,0	47,9	28,9
İSTATİSTİKİ HATA	-9.728.852	-646.573	1.063.297				-	-
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (1)	178.412.439	277.574.057	359.762.926				55,6	29,6

Kaynak: DİE

(1): Üretim Yoluyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla.

2003 yılı Gayri Safi Yurt içi Hasılası içinde tarım sektörünün payı % 11,7, sanayi sektörünün payı % 24,7, hizmet sektörünün payı ise % 63,6 olmuştur (Tablo 8).

Tablo 8: Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

(Cari Üretici Fiyatlarıyla)

Sektörler	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tarım	14,5	17,5	15,3	14,1	12,1	11,6	11,7
Sanayi	25,3	22,9	23,2	23,3	25,7	25,2	24,7
Hizmetler	60,2	59,6	61,5	62,6	62,2	63,2	63,6
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DİE

Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla, 2003 yılında ekonomide meydana gelen büyümenin yanısıra Türk Lirası'nın dolar karşısında değer kazanmasının da etkisiyle %

30,2 artarak 3.383 dolara yükselmiştir. 1987 yılı fiyatlarıyla ise kişi başına GSMH % 4,2'lik artışla 1.742 bin TL olurken, Satınalma Gücü Paritesine göre de kişi başına reel GSYİH, bir önceki yıla göre % 4,8 artarak 6.718 dolar olmuştur (Tablo 9).

Tablo 9: Kişi Başına Gelir

Yıllar	Cari Fiyatlarla				1987 Fiyatlarıyla		SAGP Göre	
	TL	Değişim (%)	Dolar	Değişim (%)	TL	Değişim (%)	Kişi Başına Reel GSYİH Dolar	Değişim (%)
1997	470.442.977	-	3.079	-	1.838.576	-	6.324	-
1998	843.358.573	79,3	3.255	5,7	1.880.016	2,3	6.495	2,7
1999	1.216.609.421	44,3	2.879	-11,6	1.741.293	-7,4	6.135	-5,5
2000	1.861.759.072	53,0	2.965	3,0	1.766.124	1,4	6.730	9,7
2001	2.571.977.513	38,1	2.123	-28,4	1.570.770	-11,1	6.046	-10,2
2002	3.950.138.827	53,6	2.598	22,4	1.670.893	6,4	6.408	6,0
2003	5.044.135.199	27,7	3.383	30,2	1.741.783	4,2	6.718 (1)	4,8

Kaynak: DİE
(1): Geçici.

Grafik 2: GSYİH'nın Sektörel Dağılımı (Cari Üretici Fiyatlarıyla)

